

درس ۱۰

توان های اقتصادی ایران

دبیر: **بتول ابراهیمی میکال**
جغرافیای ایران پایه دهم

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ

و همانا شما را در زمین تمکین و اقتدار بخشیدیم و در آن بر شما معاش و روزی مقرر داشتیم، لیکن اندک شکر نعمت های

خدا را به جای می آورید. (سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۰)

- ◆ اقتصاد علمی است که انسان برای تأمین نیازهای خود به آن توجه می کند.
- ◆ فعالیت های اقتصادی موجب افزایش ثروت در کشورها می شود و در نتیجه رفاه و آسایش را برای مردم آن کشور فراهم می آورد.
- ◆ فعالیت های اقتصادی در سه بخش انجام می شود؛ **کشاورزی** ، **صنعت** و **خدمات**.
- ◆ توجه همه جانبه به سه بخش اقتصاد نقش مهمی در توسعه اقتصادی و پیشرفت کشورها دارد.
- ◆ کشاورزی رونق نمی گیرد مگر اینکه امکانات مناسبی توسط بخش خدمات و صنعت فراهم شود.
- ◆ برای پیشرفت و توسعه اقتصادی باید از تمام توان مالی موجود بهره گرفت.
- ◆ محیط طبیعی مساعد و انسان توانمند ، بستر مناسبی برای فعالیت های اقتصادی فراهم می آورد.
- ◆ **شناخت توانهای محیطی** به انسان کمک می کند تا **از مکانها به طور صحیح و بهینه** استفاده کند و در بخش های مختلف اقتصادی به خوبی عمل نماید.

بخش کشاورزی

- ❁ یکی از اساسی ترین نیاز های انسان، **نیاز به غذا** است.
- ❁ به منظور برطرف کردن نیاز به غذا ، شکلی از **رابطه بین انسان و محیط طبیعی** ایجاد شده است که آن را « **کشاورزی** » می نامیم.
- ❁ نقشی حیاتی درتأمین مواد غذایی سالم، خودکفایی، ایجاداشتغال و بهره مندی صحیح از مواهب الهی مانند آب و خاک و اقتصاد کشور دارد.
- ❁ ازفعالیت های اساسی وزیربنایی دراقتصاد ایران است که درسایه تلاش روستاییان زحمتکش محصولات با کیفیت به بازارعرضه می شود.
- ❁ مهم ترین فعالیت های بخش کشاورزی عبارت است از: **زراعت** ، **باغداری** و **دامداری**.

- ❁ **تنوع آب و هوایی** در ایران، موقعیت مساعدی را برای تولید انواع محصولات زراعی فراهم آورده است.
- ❁ انواع غلات، حبوبات، سبزیجات و محصولات جالیزی، نباتات علوفه ای و محصولات صنعتی و... که در نقاط مختلف کشور کشت می شود.

مشکلات تولیدات زراعی کشور ایران:

بی ثباتی در قیمت محصولات

نوسانات آب و هوایی

وجود آفات و خسارات طبیعی

بهره وری کم

محدودیت در منابع آب و خاک

باعث شده است کشورمان در تأمین برخی محصولات زراعی به واردات وابسته باشد.

باغداری

- ✦ اختلاف شدید درجه حرارت روزانه و سالانه در نواحی مختلف ایران، سبب ایجاد تنوع فراوان در تولیدات باغی شده است.
- ✦ ایران برای تولیدات باغی مزیت های زیادی دارد؛ زیرا امکان کشت انواع گوناگون میوه های سردسیری، نیمه گرمسیری و گرمسیری را دارد.
- ✦ این بخش از کشاورزی، از مهم ترین اقلام صادراتی کشور است که هر ساله ارز فراوانی را وارد کشور می کند.
- ✦ گونه های بی نظیری مانند پسته ، انار و خرماي ایرانی در جهان بی همتاست.

● با توجه به استعدادهای متفاوت نواحی مختلف کشور در زمینه تولیدات باغی، هر استانی میوه های ویژه خود را تولید می کند.

جدول پراکندگی تولید سالانه میوه در کشور

نام محصول	استان های اصلی تولید کننده
سیب درختی	آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، تهران، فارس، اصفهان
انگور	آذربایجان غربی، فارس، همدان، خراسان رضوی، قزوین
پرتقال	مازندران، فارس، کرمان
خرما	کرمان، سیستان و بلوچستان، خوزستان، بوشهر، فارس
انار	فارس، مرکزی، خراسان رضوی، یزد
پسته	کرمان، خراسان رضوی، یزد، فارس، سمنان

● باتوجه به مشکل کاهش منابع آبی کشور، باید محور توسعه کشاورزی از زراعت به توسعه باغداری با روش های نوین آبیاری و متناسب بامحیط تغییر یابد.

● استفاده از کشت گلخانه ای، یکی از روش هایی است که بین باغداران ایرانی رایج شده است.

کنترل بهتر وضعیت کشت

تولید در طول سال و همه جا

کاهش مصرف آب

مزایای کشت گلخانه ای:

- بسیاری از مواد غذایی که ما مصرف می کنیم، مستقیم یا غیرمستقیم از راه دامداری به دست می آید.
- گستردگی کشور در عرض جغرافیایی، تنوع اقلیمی و گونه های گیاهی، وضعیت مناسبی را برای پرورش انواع دام فراهم کرده است.
- روند رو به رشد صنایع تبدیلی، وجود نیروی انسانی متخصص و ماهر و استفاده از روش های علمی باعث رشد دامداری در ایران شده است.
- تولید محصولات دامی باعث رونق صنایع غذایی در کشور شده است.
- این صنایع در اقتصاد غذایی، اشتغال، تولید ناخالص داخلی، امنیت غذایی و صادرات کشور نقش مهمی دارد.
- یکی از تولید کنندگان محصولات دامی، عشایر غیور و زحمت کش هستند.
- جمعیت عشایری کمتر از ۲٪ از جمعیت کشور است، آنان ۲۵٪ واحد دامی و ۲۰٪ از تولید پروتئین مربوط به دام کشور را به خود اختصاص داده اند.

بخش صنعت و معدن

شامل مجموعه فعالیت هایی است که به تغییر شکل فیزیکی یا شیمیایی مواد مختلف اولیه و تبدیل آنها به محصولات جدید منجر می شود؛ اعم از اینکه این تغییرات با دست یا ماشین در کارگاه و یا منزل انجام شود.

- * بخش صنعت، محرك اصلی رشد، موفقیت و نوآوری کشورها به شمار می رود.
- * فعالیت در بخش صنعت به ایجاد اشتغال منجر خواهد شد.
- * بسیاری از مشاغل به طور مستقیم یا غیرمستقیم به صنعت وابسته است.
- * بخش صنعت در تجارت، تحقیق، توسعه و بهره وری سهم قابل توجهی دارد.

تقسیم بندی صنایع در ایران:

صنایع دستی

صنایع ماشینی

صنایع دستی:

آن دسته از فعالیت هایی که عمدتاً با استفاده از **مواد اولیه بومی و به کارگیری ابزار و وسایل ساده دستی**، در قسمتی از مراحل اساسی تولید و به ساخت محصولی منجر می شود که در هر واحد آن ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر به گونه ای تجلی می یابد.

- ★ یکی از صنایع دستی مهم ایران فرش دستبافت است.
- ★ کشور ما یکی از **صادرکنندگان عمده** فرش دستبافت در جهان است.
- ★ به دلیل **بافت و نقش و نگار خاص**، فرش ایران از اهمیت و شهرت بین المللی برخوردار است.

صنایع ماشینی:

شامل صنایع نفت و گاز، پتروشیمی، فلزات اساسی، خودروسازی، ماشین سازی، صنایع شیمیایی و صنایع غذایی می شود.

صنایع مربوط به **فلزات اساسی**، از جمله صنایع ماشینی است که شامل صنعت فولاد، آلومینیوم، مس، سرب و روی می شود. بخش زیادی از صادرات غیرنفتی کشور را، این بخش صنعتی پوشش می دهد.

صنایع پتروشیمی:

♦ بعد از نفت و گاز، بزرگ ترین بخش صنعتی کشور به شمار می رود.

* کاربرد مواد پتروشیمی در:

♦ تولید انواع لاستیک، پلاستیک، شوینده، چسب، کود، رنگ، الیاف مصنوعی و...

صنایع خودروسازی:

✿ از شاخصه های توسعه یافتگی کشور است که می تواند فرصت های شغلی بسیاری برای کشور فراهم آورد .
✿ از جمله صنایعی است که در سند چشم انداز به آن توجه خاصی شده است.
✿ دوشرکت بزرگ ایران خودرو و پارس خودرو (سایپا) ، بخش عمده ای از خودروهای کشور را تولید می کنند.

صنایع دفاعی:

✿ عهده دار وظیفه طراحی و تولید تجهیزات نظامی برای نیروهای مسلح است.
✿ متشکل از بخش های تحقیق و توسعه، تولید تجهیزات نظامی و تأسیسات و کارخانجات است.
✿ محصولات دفاعی ایران از نظر کیفیت در صدر سلاح های جهان قرار دارد.
✿ ضامن استقلال، خودکفایی و امنیت کشور هستند.

به زنجیره فعالیت های مالی، مدیریتی، بهداشتی، آموزشی، انتظامی، اطلاعاتی، گردشگری، تجارت و بازرگانی که به طور غیرمستقیم در بهبود کیفیت و کمیت تولیدات کشور مؤثرند، «خدمات» گویند.

◆ امروزه، بخش خدمات کمک زیادی به ترسیم سایر بخش های اقتصادی می کند.

◆ رشد وتوسعه بخش های کشاورزی و صنعت وابسته به تحقیقات و پژوهش های متعددی است که توسط بخش خدمات انجام می شود.

◆ خدمات در کشورها به وسیله بخش خصوصی و دولتی به مردم عرضه می شود.

◆ بسیاری از امکانات خدماتی در ایران از طریق سرمایه گذاری بخش دولتی انجام می شود.

◆ امکانات آموزشی وبهداشتی و درمانی از جمله خدماتی است که دولت به آن توجه می کند.

آموزش و پرورش

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش

● مهم ترین نظام های اجتماعی هر جامعه محسوب می شود.

● رسالت این نهاد افزایش سطح آگاهی و نگرش افراد در جامعه است.

● برای تربیت انسان های سالم و رشدیافته دولت ها هزینه زیادی صرف می کنند، اما اثربخشی و بازدهی آن در درازمدت به دست خواهد آمد.

● نیروی انسانی کارآمد و متخصص در بخش های صنعت، خدمات و کشاورزی را تربیت می کند.

● ساده ترین شکل تجارت انسان همان شیوه مبادله کالا به کالا (پایپای) است.

● با گذشت زمان تجارت شکل جهانی به خود گرفته است.

● امروزه تجارت یکی از راه های مهم تولید ثروت برای کشورهاست.

● ایران یکی از کشورهای قدیمی در امر تجارت است.

● ایران به علت موقعیت استراتژیکی ویژه، عبور جاده ابریشم و راه ادویه از نظر تجارت قدمت دارد.

● باتوجه به موقعیت و جایگاه تجارت در تولید ثروت، حضور قوی ایران در عرصه های تجارت جهان ضروری است.

● درگذشته انجام امورتجاری درمکانهای مشخص مانند بازار و مؤسسات خرده فروشی وعمده فروشی انجام می گرفت.

● امروزه تجارت الکترونیک بخش وسیعی از انتقال کالا وخدمات را برعهده گرفته است.

● استفاده گسترده از اینترنت امکان خرید و فروش سریع را به مقدار زیاد تسهیل کرده است.

تجارت و بازرگانی

حمل و نقل

انسان به مقاصد گوناگون نظیر:

- ❖ دسترسی و دستیابی به منابع غذایی و مایحتاج زندگی، دیدار و ملاقات دوستان و خویشاوندان، زیارت و سیاحت،
- ❖ روابط تجاری با مردم مناطق دور و نزدیک درصدد احداث راه و ساخت و استفاده از وسایل نقلیه برآمده است.
- ❖ امروزه زیربنای توسعه اقتصادی براساس سیستم حمل و نقل و ارتباطات مناسب آن شکل می گیرد.

❖ اگر راه ها و وسایل حمل و نقل کافی در اختیار نباشد، امکان اتصال بین نواحی مختلف و تبادل کالا وجود نخواهد داشت.

❖ راه ها رگ حیاتی جامعه هستند و تمام فعالیت های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جامعه را تدوام می بخشند.

❖ نواحی دارای استعداد خوب در زمینه انواع تولیدات، با نداشتن امکانات حمل و نقل مناسب، امکان بهره وری بهینه از استعدادهای محیطی نخواهد داشت.

❖ سیستم حمل و نقل مناسب، نتایج مثبتی برای يك کشور دارد.

- ❖ یکی از خدمات مهمی است که امروزه مورد توجه بسیاری از کشورها قرار دارد.
- ❖ در ردیف شغل های **پدرآمد** ، **پاک** و **کم هزینه** است.
- ❖ برای کشور میزبان می تواند **اشتغال زایی** ، **توسعه** ، **رونق اقتصادی** و **ارتباطات جهانی سازنده** ایجاد کند.
- ❖ کشور ما برای جذب گردشگران داخلی یا خارجی توانمندی های فراوانی دارد.
- ❖ سازمان جهانی گردشگری (WTO) ایران را از نظر جاذبه های طبیعی، در **رتبه پنجم** قرار داده است.
- ❖ ایران از نظر جاذبه های **تاریخی و فرهنگی** در **رتبه دهم جهانی** قرار دارد.

در کشور ما بیش از ۱۶۰ نوع صنایع دستی وجود دارد که این توانمندی، گردشگران علاقه مند خاص خود را دارد.

وجود مراکز ارزشمند دینی، مذهبی، زیارتگاهی و اماکن مقدس کشور زمینه فرهنگی مناسبی است.

پیکره بندی طبیعی این سرزمین، برخورداری از موقعیت دریایی و خشکی، وجود کوه های بلند، دشت های وسیع، سواحل گوناگون و بیابان های شگفت انگیز گردشگری زمین گردی (ژئوتوریسم) را ایجاد کرده است.

جاذبه های گردشگری ایران

تنوع زیستی ایران با وجود زیست بوم های بسیار گوناگون گیاهی و جانوری در کشور برای گردشگری علمی و طبیعت گردی بسیار مناسب است.

تنوع قومی و فرهنگی در کشور که به 5۴ همراه خود مجموعه ای از آیین ها، لباس ها، خوراکی ها، آهنگ ها، مراسم و گویش های محلی را ایجاد کرده و زمینه های گردشگری اجتماعی فرهنگی را فراهم آورده است.

موقعیت ریاضی کشورمان و گستردگی آن در
عرض جغرافیایی باعث تنوع اقلیمی و چشم
اندازهای طبیعی شده است.

وجود یادواره های دفاع مقدس در
مناطق غربی ایران و خوزستان سالانه
تعداد زیادی از هم وطنان را به این مناطق
جلب می کند. (راهیان نور)

جاذبه های گردشگری ایران

وجود تمدنی با ریشه هایی در اعماق تاریخ، از
هزاره های قبل از میلاد تا کنون، کشور ما را به یکی از
خاستگاه های تمدن بشری تبدیل نموده است که پیامد
آن، وجود بیش از یک میلیون اثر باستانی و تاریخی در
کشور است. این توانمندی، جاذب میلیون ها گردشگر،
محقق و علاقه مند از داخل و خارج کشور است.

وجود مراکز گوناگون فرهنگی مانند موزه ها،
جشنواره ها، نمایشگاه ها، مراکز علمی و
تفریحی، مراکز خرید، مراکز درمانی و... که
هرکدام مقصد بسیاری از گردشگران داخلی و
خارجی است.

